

جایگاه "سیاست بازدارندگی و مهار هژمونی آمریکا"
در استراتژی دفاعی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)
هادی مراد پیری^۱، مهدی صباغی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۱۱

چکیده:

ایالات متحده آمریکا پس از انقلاب اسلامی ایران به مهم‌ترین رقیب و دشمن ایران در منطقه و جهان تبدیل شد و بدین منظور این کشور از زمان انقلاب تا کنون مجموعه‌ای از استراتژی‌ها و سیاست‌های خصمانه را جهت تغییر رژیم و تضعیف ایران به کار برده است. نگرش‌های خصمانه‌ی آمریکا باعث شده است که جمهوری اسلامی ایران نیز متقابلاً سیاست‌های مهار و موازنه‌ای را در برابر این کشور به کار گیرد که ریشه و اساس آن‌ها در نگرش‌های دفاعی رهبری ایران ریشه دارد. بر این اساس این پژوهش تلاش دارد که به بررسی سیاست بازدارندگی و مهار هژمونی آمریکا در منطقه از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) بپردازد تا نشان دهد که این سیاست چگونه در منطقه عمل کرده و به چه صورت هژمونی آمریکا را در منطقه تضعیف نموده است.

واژگان اصلی: ایران، آمریکا، هژمونی، مهار و تضعیف، حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی).

۱. دانشیار مدیریت دفاعی دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

dr.hpiri100@gmail.com

۲. عضو هیات علمی دانشکده امنیت دانشگاه افسری امام حسین (علیه السلام)، تهران، ایران

مقدمه

با وقوع انقلاب اسلامی ایران، آمریکا منافع و امتیازات سیاسی و نظامی‌ای که در گذشته در این کشور به دست آورده بود را از دست داد و مبانی انقلابی حکومت ایران نیز که بر اصول اسلامی و شیعی استوار گشته بود، ایران را در برابر خواسته‌های استعمارگرایانه‌ی آمریکا قرار داد. این مسأله باعث شد که آمریکا و ایران از دو کشور متحد و دوست به دو رقیب و دشمن همیشگی تبدیل شوند که نتیجه‌ی آن تنش و منازعات دائمی بین دو کشور در سطوح منطقه‌ای و جهانی بوده است. آمریکا از همان اوایل پیروزی انقلاب اسلامی در صدد اعمال سیاست‌های خصمانه علیه ایران بر آمد و ضمن تحریم‌های اقتصادی، جنگ هشت ساله را نیز به ایران تحمیل نمود تا بدین صورت زمینه‌ی سقوط انقلاب ایران را فراهم سازد. کشمکش‌ها و منازعات بین دو کشور که پس از انقلاب ایران آغاز شده همچنان ادامه دارد و با وقوع مسئله‌ی هسته‌ای ایران وارد فاز جدیدی نیز شده است به نحوی که ایالات متحده پس از خروج از برجام ایران را با تحریم‌های اولیه و ثانویه‌ی خود تحت فشار قرار داده است. این تحریم‌ها در راستای هدف اولیه و اساسی آمریکا یعنی تغییر رژیم صورت پذیرفته است. سیاست‌های خصمانه‌ی آمریکا واکنش جمهوری اسلامی ایران را نیز برانگیخته است و باعث شده که جمهوری اسلامی ایران نیز به سیاست‌های تقابلی و مهار روی آورد تا از این طریق بتواند در برابر استراتژی‌های خصمانه‌ی آمریکا از خود دفاع کند. این استراتژی‌ها اساساً بر مبانی فکری دفاعی رهبری ایران استوار هستند و نتایج قابل توجهی را نیز تا کنون برای جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌هایی چون یمن، سوریه و عراق برای جمهوری اسلامی ایران به دنبال داشته‌اند. این پژوهش در تلاش است که سیاست‌بازدارندگی و مهار هژمونی آمریکا در منطقه از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) را مورد بررسی قرار دهد تا نشان دهد که این سیاست چگونه در منطقه عمل کرده و به چه صورت هژمونی آمریکا را در منطقه تضعیف نموده است. بررسی این سیاست در قالب نمونه‌های موردی یمن، عراق و سوریه صورت خواهد پذیرفت چرا که جمهوری اسلامی ایران در قالب سیاست تضعیف هژمونی و مهار توانسته در این حوزه‌ها ایالات متحده آمریکا را پس زند. نویسنده در این پژوهش به کمک روش تحلیلی-توصیفی فرضیه‌ی پژوهش را تقویت خواهد نمود و به کمک شواهد تجربی و استدلال منطقی نیز به تحلیل داده‌های اولیه‌ی پژوهش خواهد پرداخت.

¹ Joint Comprehensive Plan of Action

² Hegemon

روابط ایران و آمریکا پس از انقلاب اسلامی ایران

پیش از وقوع انقلاب ایران، روابط آمریکا و ایران مبتنی بر نوعی اتحاد استراتژیک بود و محمدرضا شاه که در شرایط جنگ سرد اقرار داشت سیاست نزدیکی به آمریکا را اتخاذ نموده بود تا در قالب آن بتواند اهداف جاه طلبانه ی خود را در منطقه پیش ببرد. این اتحاد، آمریکایی ها را نیز که در پی تسلط بر خاورمیانه بودند منتفع می ساخت و در قالب این نگرش همکاری جویانه، مجموعه ای از توافقات نظامی، سیاسی و ... بین دو طرف منعقد شده بود به نحوی که ایالات متحده عملاً بر سیاست داخلی ایران سلطه یافته بود. این وضعیت با وقوع انقلاب ایران دگرگون شد و پس از وقوع انقلاب اسلامی ایران، ایالات متحده ی آمریکا که منافع خود را در ایران از دست داده بود سیاست های خصمانه ای را نسبت به حکومت جدید ایران اتخاذ نمود و مبانی جدید سیاست خارجی ایران نیز آمریکا و اسرائیل را دشمن درجه ی یک ایران و مسلمانان جهان ترسیم نمود و بدین ترتیب برخلاف گذشته که ایران و آمریکا متحد استراتژیک یکدیگر به شمار می آمدند از سال ۱۳۵۷ به دو رقیب و دشمن دائمی تبدیل شدند. پس از وقوع حادثه ی سفارت آمریکا در تهران که به واقعه ی لانه ی جاسوسی معروف است به طور کامل روابط سیاسی دو کشور قطع شد و پس از آن مقامات آمریکایی سیاست تغییر حکومت را علیه جمهوری اسلامی ایران در پیش گرفتند.

در این شرایط آمریکایی ها که از حکومت ملی گرایان در ایران نا امید شده بودند و از قدرت روحانیون و نظام سیاسی مبتنی بر ولایت فقیه هراس داشتند به جنگ فرسایشی علیه ایران روی آوردند تا از این طریق نظام سیاسی تازه تاسیس ایران را تضعیف نموده و زمینه را برای نابودی آن فراهم سازند. بدین منظور ایالات متحده و رهبران کشورهای عربی که از انقلاب ایران ترس داشتند از صدام حسین جهت حمله به ایران حمایت کردند. نتیجه ی سیاست های خصمانه ی آمریکا جنگ هشت ساله بین عراق و ایران بود که در آن نه تنها کشورهای عربی بلکه بسیاری از قدرت های جهانی نیز از صدام حسین حمایت می کردند. در طی جنگ ایران و عراق در سالهای ۱۹۸۸-۱۹۸۰ آیزنهاور از صدام حسین حمایت کرد و پشتیبانی غیرمستقیم و تدارکاتی را ابزار مفیدی برای شکست حکومت ایران و انقلاب اسلامی دانست. (قادری کنگاوری، ۱۳۸۹: ۷۰-۵۱) اما برخلاف تصور آمریکایی ها جنگ هشت ساله نه تنها مبانی فکری و عقیدتی نظام جمهوری

¹ Cold war

² Dwight D. Eisenhower

اسلامی ایران را تضعیف نکرد بلکه برعکس زمینه را برای سازماندهی بسیج مردمی و تقویت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به عنوان بازوی اصلی نگه دارنده نظام سیاسی ایران نیز فراهم نمود.

سیاست های مقابله جویانه ی آمریکا علیه ایران به هیچ وجه با جنگ عراق پایان نیافت و پس از آن آمریکا همچنان به انواع استراتژی ها و سیاست های نظامی و اقتصادی جهت تضعیف و تغییر رژیم در ایران متوسل شد. سیاست تحریم، مقابله با رشد صلح آمیز انرژی هسته ایران و کشمکش های نیابتی در منطقه از مهم ترین تلاش های آمریکا علیه ایران در سالهای اخیر بوده است. پس از جنگ تحمیلی سیاست مهار دو جانبه کلیتون از مهم ترین سیاست های تقابلی آمریکا در برابر ایران بود. طبق سیاست مهار دو جانبه حکومت های ایران و عراق هر دو دشمن منافع آمریکا در منطقه به حساب می آمدند که آمریکا باید علیه آن ها مبارزه می کرد. طرح تحریمی داماتو در این زمان و با این هدف ایجاد شد. (جعفری، مشیرزاده، ۱۳۹۱: ۶۲) پس از آن نیز بوش با قرار دادن ایران در «محور شرارت»^۱ در ژانویه ۲۰۰۲ و استقرار گسترده نیروهای نظامی در سطح منطقه خلیج فارس راهبرد جدید خود را در قبال ایران مشخص کرد. (Guzzini, 2002: 291) در سال های اخیر روابط ایران و آمریکا به شدت تحت الشعاع مسئله ی هسته ای قرار گرفته است و هدف آمریکا مقابله با رشد هسته ای ایران و همچنین موشک های بالستیک آن است و بدین منظور نیز آمریکا تحریم های شدیدی را علیه ایران وضع کرده است. (M. Feierstein, 2018: 5) اقدامات خصمانه آمریکا باعث شده است که جمهوری اسلامی ایران نیز متقابلاً سیاست ها و استراتژی های مهار و تضعیف هژمونی آمریکا در منطقه را اتخاذ نماید که نمونه های آن را می توان در سوریه، یمن و عراق مشاهده نمود. این استراتژی ها اساساً در قالب نگرش های رهبر انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) بسط یافته است که در ادامه ی بحث به بررسی آن می پردازیم.

مبانی فکری انقلاب اسلامی ایران و مقابله با آمریکا

انقلاب اسلامی ایران یک انقلاب ضد استعماری و ضد نظام سلطه محسوب می شود که ماهیت وجودی آن بر مقابله و مبارزه با آمریکا استوار گشته است. در واقع بخش اساسی اهداف

¹ William Jefferson Clinton

² George Walker Bush

³ Axis of Evil

این انقلاب مقابله با سلطه ی سیاسی، نظامی و اقتصادی آمریکا بر ایران و جهان بود و به همین خاطر این هدف به یکی از مبانی اساسی سیاست دفاعی ایران نیز تبدیل شده است. رهبر انقلاب ایران صراحتاً بر این مسئله تاکید ورزیده اند:

"انقلاب اسلامی اساساً علیه آمریکا بود؛ این را شما جوانهای عزیز ما بدانید! این انقلاب اسلامی که در سال ۵۷ به رهبری امام و با حضور عامه ی مردم که وارد میدان شدند و رژیم پادشاهی فاسد را از بین بردند و جمهوری اسلامی سر کار آمد، اساساً علیه آمریکا بود؛" (آیت الله خامنه ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۷)

گذشته از این، مقابله با آمریکا یک تکلیف و وظیفه ی شرعی نیز محسوب می شود چرا که انقلاب ایران یک انقلاب اسلامی و شیعی در جهان محسوب می شود که رهبران اصلی آن یعنی حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) و حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی) مبانی و اصول خاصی را در قالب نگرش های اسلام شیعی برای آن در نظر گرفته اند. این نگرش برآیندها و نتایج خاصی را برای سیاست خارجی ایران به دنبال داشته است که مهم ترین آن ها مقابله با انواع استعمار و استکبار جهانی و حمایت از ملل تحت سلطه و مستضعفین جهان است. متعاقب این دیدگاه اصل ۱۵۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بیان می دارد که:

"سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هر گونه سلطه جویی و سلطه پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه گر و روابط صلح آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است."

دیدگاه ضد امپریالیستی^۱ و استعمار ستیزانه ی سیاست خارجی ایران پیش از هر چیزی جمهوری اسلامی ایران را در برابر آمریکا قرار داده است چرا که این کشور از سابقه ی اعمال استعمارگرایانه در ایران برخوردار بوده و همچنان به این اصول نیز پایبند است. طبق نگرش حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه) آمریکا شیطان بزرگی است که باعث تباهی بسیاری از جوامع اسلامی و حتی غیر اسلامی شده است و لذا ضرورت دارد که پیش از هر چیزی جمهوری اسلامی ایران به بازنگری روابط خود با این کشور استعمارگر بپردازد. به بیان رهبر انقلاب حضرت امام خمینی (رحمه الله علیه):

"در نهاد و سرشت آمریکا، کینه و دشمنی با اسلام ناب محمدی (ص) موج می زند. (صحیفه امام ج ۲۱: ۵۲) آمریکا دشمن شماره اول بشر و ما است. (صحیفه امام ج ۱۰: ۳۷۳) آمریکا دشمن

¹ Imperialism

شماره یک مردم محروم و مستضعف جهان است. آمریکا برای سیطره سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و نظامی خویش بر جهان زیر سلطه، از هیچ جنایتی خودداری نمی‌نماید. (صحیفه امام ج ۱۳: ۲۱۲) آمریکا دشمن همه ادیان است حتی مسیحیت، آمریکا اصلاً اعتنا به ادیان ندارد و جز منافع خودش را نمی‌خواهد، حتی منافع آمریکاییها (را) هم نمی‌خواهد، منافع دولت آمریکا را می‌خواهد. (صحیفه امام ج ۱۷: ۳۱۲)"

رهبر انقلاب ایران آمریکا، را یکی از بزرگ ترین استعمارگران دنیا خوانده است که نه تنها با همه‌ی ملل جهان دشمنی دارد بلکه نسبت به منافع مردم خود نیز بی اعتنا است. لذا ایران به هیچ وجه نمی‌تواند با چنین سیاست‌هایی کنار بیاید و تنها جهت‌گیری سیاست خارجی ایران در برابر این کشور باید مقابله و مبارزه باشد. بنابراین با توجه به مبانی عقیدتی و سیاسی انقلاب اسلامی ایران، مقابله با آمریکا در منطقه و جهان یکی از اصول اساسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است و بخش قابل توجهی از سیاست‌های دفاعی نگرش‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) را نیز تشکیل می‌دهد.

آمریکا و استراتژی دفاعی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

پس از فوت حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه) رهبر نخست انقلاب ایران، حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) رهبر ی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران را برعهده گرفت. مبانی و اصول سیاست خارجی و استراتژی دفاعی رهبر جدید انقلاب نیز نشئت گرفته از مبانی دین اسلام و اصل ولایت فقیه بود که همچون دوران گذشته مقابله با سیاست‌های جنگ طلبانه ی آمریکا را مورد تاکید و توجه قرار می‌داد. از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) نیز آمریکا یکی از بزرگ ترین جنایتکاران جهانی است که در گذشته به استعمار ایران روی آورده بود و در حال حاضر نیز همچنان چنین هدفی را در سرتاسر جهان پیگیری می‌کند:

"هدفهای آمریکا کاملاً استعماری، استکباری، زیاده‌طلبانه، ضدّ حقوق بشر و ضدّ حقوق ملت‌هاست." (حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۵)

دیدگاه رهبر انقلاب به سیاست‌ها و مواضع آمریکا در نظام بین‌الملل و منطقه یک دیدگاه کاملاً رئالیستی است بدین معنی که نگرش ایشان مبتنی بر سوظن و بی‌اعتمادی به سیاست‌های این کشور بوده و از هر گونه خوش بینی مبتنی بر روابط دوستانه با این کشور به دور است. این

نگرش از تجارب گذشته سیاست های آمریکا نسبت به ایران نشئت می گیرد که رهبر انقلاب به خوبی به آن ها واقف می باشند. از منظر رهبری نتیجه ی همپیمانی با آمریکا شکل گیری حکومت های دیکتاتور و استبدادی بوده است که نمونه ی آن در گذشته در ایران نیز ایجاد شده بود:

"ما حکومت سیاه دیکتاتوری پهلوی را که از پنجه هایش خون میریخت و از سر و پایش فساد میتراوید و در زیر سایه آمریکا و با کمک آمریکا و با تکیه به آن کشور، همه این جنایتها را میکرد، از نزدیک لمس کرده ایم. حقوق بشر آمریکایی را این جا دیده ایم." (حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی)، ۱۳۸۱)

بنابراین در استراتژی دفاعی رهبر انقلاب ایران، مبارزه و مقابله با آمریکا به عنوان نماینده استکبار جهانی متناسب با این تجارب و نگرش ها ضروری است و مسئله ی مبارزه با استکبار آمریکا نیز یک مسئولیت دینی است چرا که استکبار اساسا یک مفهوم دینی محسوب می شود و در قالب آن مسلمانان تکلیف و وظیفه ی شرعی دارند که در برابر استکبار در تمام دوران به مقابله پردازند:

"استکبار یک واژه ی قرآنی است که در قرآن درباره ی امثال فرعون و گروه های بدخواه و معارض حق و حقیقت به کار رفته است. استکبار در گذشته هم بوده است، تا امروز هم وجود دارد. استخوان بندی استکبار در همه ی دوره ها یکی است؛ البته شیوه ها و خصوصیات و روشها در هر زمانی تفاوت میکند. امروز هم نظام استکباری وجود دارد؛ رأس استکبار هم در دنیا، دولت ایالات متحده ی آمریکا است." (حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۲)

دیدگاه واقع گرایانه ی حضرت امام خامنه ای (مدظله العالی) نسبت به استکبار آمریکا، در سیاست خارجی و استراتژی های دفاعی ایران تبلور یافته است و باعث شده که جمهوری اسلامی ایران جهت گیری ها و استراتژی های مهار و مقابله ای را در برابر این کشور اتخاذ نماید. همین نگرش به دولت روحانی و تیم مذاکره دهنده ی ایران هشدار داد که ایالات متحده ی آمریکا به هیچ وجه قابل اعتماد نمی باشد و به اهداف و مبانی مذاکره نیز پایبند نیست. علیرغم انعقاد برجام و نگرش خوش بینانه دولت، توافق هسته ای توسط دولت ترامپ^۱ زیر پا نهاده شد تا نشان دهد که نگرش ها و سیاست های واقع گرایانه نسبت به آمریکا از مبانی مستحکمی برخوردار است. با توجه به چنین نگرش واقع بینانه ای استراتژی دفاعی رهبر انقلاب مبارزه و مقابله ی دائمی با هژمونی آمریکا در منطقه را در اولویت جهت گیری نظامی و سیاسی ایران قرار می دهد که در ادامه به بررسی آن می پردازیم.

¹ Donald John Trump

مه‌ار هژمونی آمریکا در منطقه و استراتژی دفاعی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

همان‌طور که بیان داشتیم ایالات متحده ی آمریکا سیاست تغییر رژیم را پس از انقلاب علیه ایران اتخاذ نموده و این سیاست طی ۴۳ سال گذشته همچنان پایدار بوده است و اگرچه با روی کار آمدن روسای جمهور مختلف تاکتیک‌های مقابله و تغییر حکومت تغییر کرده اما هدف اولیه و نهایی تمام روسای جمهور ایران تغییر حکومت در ایران بوده است. متعاقب این سیاست توسعه طلبانه، جمهوری اسلامی ایران نیز در چارچوب مبانی سیاست‌های دفاعی رهبر انقلاب اسلامی، سیاست مه‌ار و بازدارندگی هژمونی آمریکا در منطقه را در پیش گرفته است تا به واسطه ی آن بتواند در برابر زیاده‌های خواهی‌های این کشور مقابله نموده و از طرفی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را در برابر این سیاست‌های توسعه طلبانه تضمین نماید. حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) افول هژمونی آمریکا را یکی از ضرورت‌های اصلی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران دانسته و حمایت از تمام نیروها و جنبش‌های شیعی منطقه را در این مسیر جز اساسی این سیاست دفاعی در نظر گرفته اند. البته رهبر انقلاب معتقدند که آمریکا در مسیر سقوط و زوال قرار گرفته و هیمنه ی آن از بین رفته است اما با این حال جمهوری اسلامی ایران می‌بایست در این مسیر تمام استراتژی‌های نظامی و سیاسی لازم را به کار بندد. رهبر انقلاب در توصیف این زوال به اصطلاح "افول موربانه وار" اشاره کرده اند که توسط خود متفکرین آمریکایی به کار برده شده است. از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) زوال آمریکا نه تنها در حوزه ی قدرت سخت افزاری بلکه در حوزه ی نرم افزاری نیز صورت پذیرفته است. قدرت نرم عملکرد دولت‌ها جهت ترغیب دیگران به سمت منافع و خواسته‌های خود است. (S. Nye, 2013: 4) از نظر رهبری آمریکا در این زمینه نیز مبانی قدرت خود را از دست داده است و همانند گذشته ملل جهان در راستای منافع و خواسته‌های آن عمل نمی‌کنند:

"قدرت آمریکا رو به افول است. بسیاری از سیاسیون معتبر دنیا و جامعه‌شناس‌های معتبر دنیا معتقدند که «قدرت نرم» آمریکا فرسوده شده است، در حال از بین رفتن است." (حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، ۱۳۹۱)

علیرغم ادعان رهبر انقلاب به افول هژمونی آمریکا ایشان مقابله با سیاست‌ها و مواضع این کشور در منطقه را یکی از اصول سیاست‌های دفاعی جمهوری اسلامی ایران دانسته اند و در این مسیر استراتژی‌های تدافعی لازم را در نظر گرفته اند چرا که از دیدگاه ایشان آمریکا اگر چه در

حال افول است اما این کشور در شرایط افول، خصمانه تر و "وحشی تر" شده است:

"بله، امروز آمریکا ضعیف تر شده؛ از سال ۴۳ آمریکا ضعیف تر شده، لکن در عین حال، هم وحشی تر شده هم وقیح تر شده؛ این آمریکا است." (حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۱)

مقابله با هژمونی آمریکا در منطقه صرفاً یک شعار سیاسی نبوده است بلکه رهبر انقلاب اسلامی به عنوان فرماندهی کل قوای ایران زمینه‌های عملی پیاده سازی این استراتژی را نیز فراهم ساخته اند به نحوی که اقدامات نظامی ایران در منطقه و همچنین حمایت‌های آن از جنبش‌های شیعی منطقه یکی از اصول اساسی این استراتژی به حساب می‌آید.

الگوهای سیاست مهار و بازدارندگی هژمونی منطقه‌ای آمریکا در اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

مقابله با سلطه آمریکا در حوزه‌های تحت نفوذ ایران و ایجاد جبهه‌ی مقاومت در سرزمین‌هایی که دارای جمعیت شیعی هستند از اولویت‌های اصلی استراتژی دفاعی رهبر انقلاب جهت پیاده سازی سیاست مهار و بازدارندگی هژمونی منطقه‌ای آمریکا محسوب می‌شود. در واقع از منظر رهبر انقلاب مقابله با هژمونی آمریکا مبتنی بر فعالیت نظامی ایران در حوزه‌ی منطقه‌ای و حمایت تمام عیار ایران از جنبش‌های شیعی و ملل مسلمان در یمن، بحرین، عراق، سوریه و سایر مناطق غرب آسیا و جهان است چرا که این جنبش‌ها همچون ملت ایران در برابر آمریکا قرار دارند و می‌توانند جمهوری اسلامی ایران را در اهداف مبتنی بر تضعیف هژمونی غرب یاری رسانند:

"ما به توفیق الهی، در کنار ملت فلسطین ایستادیم، در کنار ملت‌های انقلاب کرده‌ی مسلمان ایستادیم، در کنار مردم مظلوم بحرین ایستادیم، در کنار همه‌ی کسانی که در مواجهه‌ی با آمریکا و صهیونیسم قرار دارند، ما ایستادیم و از آنها دفاع میکنیم و در این مورد از هیچ کس و هیچ قدرتی ملاحظه نمی‌کنیم." (حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۱)

متعاقب این دیدگاه، ایران فعالیت سیاسی و نظامی خود در حوزه‌هایی چون سوریه، عراق، یمن، بحرین و لبنان را داده است تا به واسطه‌ی آن بتواند با ایجاد جبهه‌ی مقاومت اسلامی از سلطه و نفوذ آمریکا بر این مناطق ممانعت به عمل آورد. البته ضرورت دارد تاکید شود که فعالیت ایران در این حوزه‌ها به معنای دخالت در امور داخلی این کشورها نیست بلکه این فعالیت‌ها در قالب رضایت و اصل احترام به استقلال و تمامیت ارضی کشورها صورت پذیرفته است. رهبر معظم انقلاب در این رابطه تاکید ورزیده اند که:

"حضور ما به خواست دولتهاست؛ هر جا رفته‌ایم به خاطر این بوده است که دولتها و ملت‌های منطقه از ما خواسته‌اند... ما قصد دخالت در کشورها نداریم و بدون شک میتوانم این را عرض بکنم که در مسائل منطقه، آمریکا به مقصود خود نخواهد رسید و ما ان‌شاءالله مقاصد خودمان را تحقق خواهیم بخشید." (آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۷)

رهبر انقلاب اسلامی ایران ضمن رد سیاست‌های مداخله‌جویانه، تحقق اهداف دفاعی ایران و جلوگیری از تحقق اهداف سلطه‌جویانه‌ی آمریکا را یکی از مهم‌ترین نتایج استراتژی ضد هژمونی آمریکا در منطقه دانسته‌اند. علیرغم این که استراتژی دفاعی ایران در بسیاری از حوزه‌های منطقه‌ای به نتایج قابل توجهی دست یافته است اما در این پژوهش به ۳ مورد از مهم‌ترین آن‌ها که در آن ایران به نتایج قابل توجهی نیز دست یافته است اشاره می‌کنیم.

مهار هژمونی آمریکا در سوریه در اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

سوریه یکی از حلقه‌های اصلی جبهه‌ی مقاومت علیه آمریکا محسوب می‌شود و حضور ایران در بحران سوریه نیز به خاطر جایگاه و اهمیت آن در استراتژی دفاعی ایران بوده است. به همین خاطر رهبر انقلاب ایران پس از آغاز بحران سوریه تاکید ورزیدند که:

"جمهوری اسلامی ایران همچون گذشته در کنار ملت سوریه خواهد بود، زیرا این کار را کمک به جریان و حرکت مقاومت می‌داند و با اعتقادی از صمیم قلب، به حمایت از مقاومت افتخار می‌کند." (آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۷)

سوریه یکی از مهم‌ترین حوزه‌های درگیری و تنش بین آمریکا و ایران در سال‌های اخیر بوده است که دولت آمریکا در برابر استراتژی دفاعی ایران در این منطقه با شکست مواجه شده است. سوریه حیات خلوت ایران در منطقه محسوب می‌شود و در استراتژی دفاعی رهبر انقلاب از جایگاهی ویژه برخوردار است چرا که این منطقه حوزه‌ی ارتباط ایران و حزب‌الله است و ایران را به مدیترانه‌ی شرقی نیز متصل می‌کند. هدف اصلی آمریکا در سوریه ساقط نمودن حکومت اسد و حذف نفوذ ایران در این کشور بود اما این واقعیت به دلیل استراتژی‌های دفاعی موفقیت‌آمیز ایران تحقق نیافت. جمهوری اسلامی ایران با سازماندهی بسیج و نیروهای مردمی به راحتی توانست نیروهای سازمان یافته آمریکا و گروه‌های تروریستی مورد حمایت این کشور و عربستان سعودی را از میان بردارد و موقعیت و جایگاه خود را در سوریه مستحکم تر نماید. پس از اوباما، دولت ترامپ

مدیریت سیاست خارجی آمریکا نسبت به بحران سوریه را برعهده داشت اما او فاقد هر گونه برنامه‌ی جامع و مشخص نسبت به مسئله‌ی سوریه بود و در نهایت علیرغم به کارگیری استراتژی‌های چندگانه مانند حمایت از گروه‌های دموکراتیک سوریه، دستیابی به توافق سیاسی و اقدامات نظامی و حمایت از گروه‌های تروریستی، هیچ‌یک به نتیجه‌ی قابل توجهی دست نیافت. دولت ترامپ که به نوعی سردرگمی استراتژیک در قبال بحران سوریه دچار شده بود در ابتدا اقدام نظامی را راهکار مناسب دانست و بدین منظور سرعت حملات هوایی و به کارگیری پرسنل نظامی ایالات متحده در سوریه و عراق را افزایش داد و قدرت تصمیم‌گیری‌های عملیاتی بیشتری را به فرماندهان نظامی ایالات متحده در این منطقه اعطا کرد. (Barnes, Barron, 2018) اما این استراتژی به هیچ‌وجه نتوانست نفوذ ایران را در سوریه کاهش دهد و به همین خاطر دولت ترامپ سایر گزینه‌ها را نیز مورد توجه قرار داد و در نهایت با برتری میدانی ایران در سوریه مجبور شد نیروهای آمریکایی را به خانه فراخواند. استراتژی دفاعی ایران در سوریه با فرماندهی و درایت سردار سلیمانی و همچنین در قالب نگرش مقابله با هژمونی آمریکا در منطقه که توسط رهبر انقلاب تدوین گشته بود، با شکست داعش در سال ۱۳۹۶ آخرین ضربه‌های خود را بر توطئه‌های آمریکا در سوریه وارد ساخت.

مهار آمریکا در یمن در اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌عالی)

یمن یکی دیگر از حلقه‌های جبهه مقاومت ایران در برابر هژمونی آمریکا بوده است و گروه شیعی انصارالله در این کشور به عنوان بازوی عملیاتی این استراتژی عمل کرده است. در سال‌های اخیر یمن تحت تاثیر حملات و کشتارهای مربوط به اتحاد سعودی-آمریکایی قرار داشته و آمریکا تمام تلاش خود را به کار گرفته است که با مدیریت این اتحاد نفوذ ایران و شیعیان یمن را در این منطقه کاهش دهد. عملیات آمریکایی-سعودی در یمن در ۶ فروردین ۱۳۹۴ با نام "طوفان قاطعیت" آغاز شد و تا زمان حاضر (۱۴۰۰) نیز همچنان ادامه دارد. پس از شروع بحران یمن، جمهوری اسلامی ایران حمایت‌های لازم را از گروه شیعیان این کشور در راستای مقابله با هژمونی آمریکا به عمل آورده چرا که از منظر رهبر انقلاب مقاومت تنها راه پیروزی در این مبارزه است:

"امروز مردم یمن سخت‌ترین شکنجه‌ها را دارند از ناحیه‌ی دولت سعودی و همراهانش و آمریکا -پشتیبانش- تحمل میکنند لکن بدانید قطعاً ملت یمن و انصارالله پیروز خواهند شد؛ آنها شکست نمی‌خورند... تنها راه، مقاومت است و آن چیزی که امروز آمریکا را و متحدینش را

دستپاچه کرده که به حرفهای یاوه متوسل میشوند، به کارهای غلط متوسل میشوند، ایستادگی ملت‌های مسلمان است و این ایستادگی نتیجه خواهد داد." (آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۶)

در طی ۴ سال بحران در یمن، آمریکا به کمک عربستان سعودی به جنایت و کشتار شهروندان این کشور روی آورده است تا از این طریق بتواند ضمن کوتاه کردن دست شیعیان عراق از عرصه‌ی سیاسی، نفوذ و اقتدار ایران را نیز در این حوزه از بین ببرد. در واقع نگاه ویژه آمریکا به مسئله‌ی یمن بدین خاطر است که مقامات آمریکا از نفوذ ایران در حوزه‌ی باب‌المنذب هراس دارند. ایران در حال حاضر بر تنگه‌ی هرمز تسلط دارد و در حوزه‌ی مدیترانه شرقی نیز پیروزی‌های قابل توجه بدست آورده است لذا پیروزی در میدان یمن می‌تواند بیش از پیش تفوق ایران را بر منطقه افزایش دهد. (درج، آقایی، ۱۳۹۶: ۶۲-۶۱) بر این اساس تنش و منازعه آمریکا و ایران در یمن ترکیبی از تقابل ایدئولوژیک و ژئوپلیتیک می‌باشد.

مقابله با آمریکا در عراق در اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

علیرغم این که آمریکا از سال ۲۰۰۳ نیروهای خود را در عراق مستقر ساخت اما اقدامات متقابل جویانه‌ی ایران در برابر سیاست‌های سلطه طلبانه آمریکا در این کشور قابل توجه بوده است چرا که عراق و جنبش‌های شیعی این منطقه نیز در محور مقاومت و جبهه‌ی ضد نظام سلطه نقشی اساسی ایفا می‌کنند. رهبر انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) عراق را از مهم‌ترین حوزه‌های نهضت مقاومت خوانده اند که جمهوری اسلامی ایران می‌تواند از آن به عنوان یک اهرم سیاسی و نظامی فشار علیه آمریکا بهره ببرد. یکی از استراتژی‌های اساسی ایران در عراق ایجاد و حمایت از گروه‌ها و جنبش‌های شیعی بوده است که در مبارزه علیه داعش و سیاست‌های آمریکا در عراق و سوریه نیز نقشی اساسی ایفا نمودند. گروه حشدالشعبی در راس این گروه‌ها و جنبش‌ها قرار دارد که رهبر انقلاب نیز بر ضرورت حمایت ایران از آن تاکید ورزیده اند:

"حشدالشعبی یا همان نیروهای مردمی یک ثروت عظیم و ذخیره‌ی بزرگ برای امروز و فردای عراق است که باید حمایت و تقویت شود." (آیت الله خامنه‌ای (مدظله العالی)، ۱۳۹۹)

ارتباط ایران با عراق نه تنها از منظر ژئوپلیتیک حائز اهمیت است بلکه در زمینه‌ی ایدئولوژیک نیز ارتباط عمیق و تاریخی بین شیعیان عراق و ایران برقرار است. در حال حاضر ایران نه تنها در زمینه‌ی سیاسی بلکه در تمام حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی و ژئوپلیتیکی روابط خود را با دولت

عراق گسترش داده است. ایران با گروه‌های مذهبی و شیعی عراق ارتباط عمیقی برقرار کرده و روابط تجاری خود را به شدت با این کشور افزایش داده است. (Mansour, 2018: 5) پیوند مذهبی-سیاسی دولت عراق و ایران زمینه را برای کاهش نفوذ آمریکا در عراق فراهم نموده است که نمونه‌ی آن را می‌تواند در حمله‌ی موشکی ایران به پایگاه عین الاسد مشاهده نمود. پس از ترور سردار سلیمانی، دولت عراق به دولت ایران اجازه اقدام تلافی‌جویانه علیه آمریکا را داد تا بدین صورت در واکنش علیه سیاست‌های خصمانه با دولت ایران همکاری نماید.

نتیجه‌گیری

سیاست مهار و بازدارندگی هژمونی آمریکا در منطقه از مهم‌ترین مبانی و اصول سیاست دفاعی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) می‌باشد که در جهت‌گیری سیاست خارجی کشور و استراتژی نظامی ایران در منطقه نقشی اساسی ایفا کرده است. این سیاست از مبانی فکری انقلاب اسلامی ایران و اصل ولایت فقیه نشئت می‌گیرد که مقابله با استعمار و استکبار جهانی را مورد توجه و تاکید قرار می‌دهد. اصل مهار و بازدارندگی هژمونی آمریکا بیان‌گر اقدامات همه‌جانبه سیاسی، نظامی و ... ایران جهت جلوگیری از زیاده‌خواهی‌های ایالات متحده آمریکا است تا در نتیجه‌ی آن هژمونی و سلطه‌ی این کشور بر منطقه از میان برود. این پژوهش نشان داد که در حوزه‌ی دفاعی و نظامی رهبر معظم انقلاب هم حضور فعال نیروهای نظامی ایران در حوزه‌های مختلف منطقه و هم حمایت از جنبش‌ها و نهضت‌های ضد سلطه را از اصول اساسی سیاست مهار هژمونی آمریکا دانسته‌اند. بر این مبنا جمهوری اسلامی ایران طبق وظیفه‌ی شرعی و مطابق قانون اساسی خود در مناطقی از جهان که در برابر ظلم و ستم آمریکا طلب یاری کرده‌اند حضور داشته و از طرفی حمایت‌های لازم را نیز از جنبش‌ها و گروه‌های جبهه‌ی مقاومت فراهم نموده است. این استراتژی به جمهوری اسلامی ایران کمک کرده که در حوزه‌های مختلف منطقه دست برتر را داشته باشد و هزینه‌های گزافی را بر ایالات متحده تحمیل سازد. ایران در مناطق مختلفی چون بحرین، سوریه، لبنان، یمن و عراق جبهه‌ی مقاومت را تقویت نموده تا از این طریق بتواند دست آمریکا را از منطقه کوتاه سازد. در این پژوهش تنها ۳ نمونه از حوزه‌هایی که ایران فعالیت‌ها و تحرکات بیشتری داشته است را مورد بررسی قرار دادیم. ایران در یمن با حمایت از انصارالله و جنبش شیعیان از پیروزی آمریکا ممانعت به عمل آورده و از سقوط جنبش شیعیان در این منطقه جلوگیری کرده است. همچنین در عراق نیز به واسطه‌ی حمایت و شکل‌دهی به گروه‌های مقاومت نفوذ آمریکا را کاهش داده و در نهایت در میدان سوریه نیز به واسطه حضور و فعالیت میدانی

مانع از پیروزی آمریکا در این حوزه شده است.

کتابنامه

- ۲۰ جمله از رهبر انقلاب درباره «حقوق بشر آمریکایی» (۱۳۹۹). پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دریافت در تاریخ ۱۴ آذر ۱۴۰۰ در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46386>
- ۲۰ جمله از رهبر انقلاب درباره «عراق» (۱۳۹۹). پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، دریافت در تاریخ ۱۹ آذر ۱۴۰۰ در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=46081>
- افتخاری، اصغر و کیانی مجاهد، حامد (۱۳۹۸). «کالبدشکافی مفهومی نفوذ از منظر امام خمینی (ره)»، «دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم»، ۹(۱)، ۷۱-۱۰۵.
- بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی (۱۳۹۷). پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دریافت در تاریخ ۱۷ آذر ۱۴۰۰ در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39272>
- بیانات در دیدار دانش‌آموزان و دانشجویان (۱۳۹۸). روابط عمومی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، دریافت در تاریخ ۱۸ آذر ۱۴۰۰ در: <https://nsbmu.ir/%D8%A8%DB%8C%D8%A7%D9%86%D8%A7%D8%A>
- بیانات در دیدار شرکت‌کنندگان در اجلاس جهانی «زنان و بیداری اسلامی» (۱۳۹۱). پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دریافت در تاریخ ۱۷ آذر ۱۴۰۰ در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20388>
- پیری، هادی مراد و مشتاقی، امیر (۱۳۹۹). «تهدیدات نظامی امارات متحده عربی و ملاحظات امنیتی - دفاعی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، ۶(۴)، ۹۷-۱۲۴.
- چرا با آمریکا دشمن هستیم؟ (۱۳۹۴). پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) - مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی، دریافت در تاریخ ۱۶ آذر ۱۴۰۰ در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=31307>

حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، روح الله (۱۳۶۸). صحیفه امام، جلد ۱۰، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، روح الله (۱۳۶۸). صحیفه امام، جلد ۱۳، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، روح الله (۱۳۶۸). صحیفه امام، جلد ۱۷، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

حضرت امام خمینی (رحمه‌الله علیه)، روح الله (۱۳۶۸). صحیفه امام، جلد ۲۱، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س).

حمایت از سوریه را حمایت از مقاومت می‌دانیم و به آن افتخار می‌کنیم (۱۳۹۷). پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، دریافت در تاریخ ۱۹ آذر ۱۴۰۰ در:

<https://www.leader.ir/fa/content/22767/www.leader.ir>

درج، حمید و آقائی، سید داود (۱۳۹۶). «جایگاه راهبردی یمن در سیاست خارجی و امنیتی ترامپ»، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، شماره ۴۰.

صادقی، سید شمس‌الدین؛ احمدیان، قدرت و زارع، سارا (۱۳۹۸). «راهبرد عربستان سعودی در بحرین و تأثیر آن بر جبهه مقاومت»، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، ۵(۴)، ۲۹-۴۵.

قادری کنگاوری، روح الله (۱۳۸۹). «تحلیلی بر میزان کمک‌های مالی - تسلیحاتی منطقه ای و فرمانطقه‌ای به عراق در جنگ تحمیلی علیه ایران»، مجله نگین ایران، دوره ۸، شماره ۳۲.

کبیری، ابوالحسن (۱۳۹۹). «سیاست خارجی برگرفته از منظومه فکری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و تأثیر آن بر امنیت ملی ج.ا.ایران، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، ۶(۴)، ۵۵-۷۵.

کتابی، امیرعلی (۱۳۹۹). «راهبردهای افزایش قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در مقابله با جنگ علمی دشمنان»، دو فصلنامه مطالعات قدرت نرم، ۱۰(۲)، ۳۵-۶۴.

مشیرزاده، حمیرا؛ جعفری، هرمز (۱۳۹۱). «قدرت هژمون و دولت‌های انقلابی: مطالعه موردی امریکا و جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه روابط خارجی، شماره ۱۳.

ملت یمن و انصارالله پیروز خواهند شد (۱۳۹۸). پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، دریافت در تاریخ ۱۹ آذر ۱۴۰۰ در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=43276>

ملکی عزین‌آبادی، روح‌اله؛ موسوی، سید محمدرضا و جلالی‌راد، محمدصادق (۱۳۹۸). «بررسی رویکرد ایالات‌متحدة آمریکا علیه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با تمرکز بر اقدام دونالد ترامپ در قرار دادن نام سپاه پاسداران در فهرست گروه‌های تروریستی»، فصلنامه مطالعات دفاع مقدس، (۴)۵، ۱۲۹-۱۵۹.

- Baron, Adam. Alhariri, Waleed. Biswell, Anthony (2017). Trump and the Yemen War: Misrepresenting the Houthis as Iranian proxies, Sanaa center, Retrieved December 7 2021, in <http://sanaacenter.org/publications/analysis/5201>
- Guzzini, Stefano (2002). Foreign Policy Without Diplomacy: he Bush Administration at a Crossroads, International Relations, Vol 16,no2.
- M. Feierstein, Gerald (2018). Trump's Middle East Policy at One Year, Middle East Institute, retrieve December 7 2021, in https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/PF2_Feierstein_US%20Foreign%20Policy_0.pdf
- S. Nye, Joseph (2013). Hard, Soft, and Smart Power, in Andrew F. Cooper, Jorge Heine, and Ramesh Thakur, The Oxford Handbook of Modern Diplomacy, Oxford , Oxford University Press